భారత ఆర్థిక వ్యవస్థలో వ్యవసాయం కీలక పాత్ర పోషిస్తోంది. గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో 70 శాతానికి పైగా కుటుంబాలు వ్యవసాయంపై ఆధారపడి జీవిస్తున్నాయి. వ్యవసాయం భారత ఆర్థిక వ్యవస్థలో ఒక ముఖ్యమైన రంగం, ఎందుకంటే ఇది మొత్తం జిడిపిలో 17% దోహదం చేస్తుంది మరియు జనాభాలో 58% మందికి ఉపాధిని అందిస్తుంది. గత కొన్ని దశాబ్దాలుగా భారతీయ వ్యవసాయం అద్భుతమైన వృద్ధిని నమోదు చేసింది. ఆహారధాన్యాల ఉత్పత్తి 1950-51లో 51 మిలియన్ టన్నుల నుంచి 2011-12 నాటికి 250 మెట్రిక్ టన్నులకు పెరిగింది.

జీడీపీలో వ్యవసాయం వాటా 2019-20లో 17.8 శాతం ఉండగా, 2020-21లో 19.9 శాతానికి పెరిగింది. చివరిసారిగా 2003-04లో జీడీపీలో వ్యవసాయ రంగం వాటా 20 శాతంగా ఉంది.

వ్యవసాయం గురించి ప్రాథమిక వాస్తవాలు

- ప్రపంచంలోనే అత్యధికంగా పత్తి ఎగుమతి చేసే దేశం భారత్.
- కూరగాయలలో అల్లం, బెండకాయ, బంగాళాదుంపలు, ఉల్లిపాయలు, వంకాయ మొదలైన వాటిని భారతదేశం ఎక్కువగా ఉత్పత్తి చేస్తుంది.
- ప్రపంచంలోనే 100 శాతం సేంద్రియ వ్యవసాయం చేసిన మొదటి రాష్ట్రం సిక్కిం.
- వ్యవసాయోత్పత్తిలో ప్రపంచంలో భారత్ 2వ స్థానంలో ఉంది.
- సేవలు, పారిశ్రామిక రంగాల్లో భారత్ వరుసగా 9, 5వ స్థానంలో ఉంది.
- గత 15 ఏళ్లలో భారత వ్యవసాయోత్పత్తి 87 బిలియన్ డాలర్ల నుంచి 459 బిలియన్ డాలర్లకు (12% వార్షిక వృద్ధి) పెరిగింది. వ్యవసాయ ఎగుమతుల్లో ప్రపంచవ్యాప్తంగా భారత్ 9వ స్థానంలో ఉంది.

Adda247 APP

ఆర్థిక వ్యవస్థలో వ్యవసాయం యొక్క ప్రాముఖ్యత

జాతీయాదాయంపై వ్యవసాయ ప్రభావం:

- స్థూల దేశీయోత్పత్తిలో మొదటి రెండు దశాబ్దాల్లో వ్యవసాయం వాటా 48 నుంచి 60 శాతం మధ్య ఉంది. 2001-2002 సంవత్సరంలో ఈ వాటా కేవలం 26% మాత్రమే క్షీణించింది.

ఉపాధి కల్పనలో వ్యవసాయం కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది.

- భారతదేశంలో శ్రామిక జనాభాలో కనీసం మూడింట రెండు వంతుల మంది వ్యవసాయ పనుల ద్వారా తమ జీవనోపాధిని పొందుతున్నారు. భారతదేశంలో పెరుగుతున్న శ్రామిక జనాభాకు అనుగుణంగా ఇతర రంగాలు ఉపాధి అవకాశాలను సృష్టించడంలో విఫలమయ్యాయి.

అంతకంతకూ పెరుగుతున్న జనాభాకు వ్యవసాయం ఆహారాన్ని అందిస్తుంది:

- భారతదేశం వంటి జనాభా శ్రామిక మిగులు ఆర్థిక వ్యవస్థల అధిక ఒత్తిడి మరియు ఆహారానికి డిమాండ్ వేగంగా పెరగడం వల్ల, ఆహార ఉత్పత్తి వేగంగా పెరుగుతుంది. ఈ దేశాలలో ప్రస్తుతం ఉన్న ఆహార వినియోగ స్థాయిలు చాలా తక్కువగా ఉన్నాయి మరియు తలసరి ఆదాయంలో కొద్దిగా పెరుగుదలతో, ఆహారానికి డిమాండ్ గణనీయంగా పెరుగుతుంది (మరో మాటలో చెప్పాలంటే అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో ఆహార డిమాండ్ యొక్క ఆదాయ స్థితిస్థాపకత చాలా ఎక్కువగా ఉందని చెప్పవచ్చు).
- అందువల్ల, వ్యవసాయం ఆహార ధాన్యాల మిగులును నిరంతరం పెంచుకోకపోతే, సంక్షోభం తలెత్తడం ఖాయం. అనేక అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు ఈ దశను దాటుతున్నాయి మరియు పెరుగుతున్న ఆహార అవసరాలను తీర్చే ప్రయత్నంలో వ్యవసాయం అభివృద్ధి చేయబడింది.

ఆస్తుల నిర్మాణానికి తోడ్పాటు:

- ఆస్తుల ఏర్పాటు ఆవశ్యకతపై సాధారణ ఏకాభిప్రాయం ఉంది. భారతదేశం వంటి అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశంలో వ్యవసాయం అతిపెద్ద పరిశ్రమ కాబట్టి, మూలధన నిర్మాణ రేటును పెంచడంలో ఇది ముఖ్యమైన పాత్ర పోషిస్తుంది మరియు పోషించాలి. అలా చేయకపోతే మొత్తం ప్రక్రియ ఆర్థికాభివృద్ధికి ఎదురుదెబ్బ తగులుతుంది.

వ్యవసాయాధారిత పరిశ్రమలకు ముడిసరుకు సరఫరా:

- చక్కెర, జనపనార, పత్తి వస్త్రం మరియు వనస్పతి పరిశ్రమల వంటి వివిధ వ్యవసాయ ఆధారిత పరిశ్రమలకు వ్యవసాయం ముడి పదార్థాలను సరఫరా చేస్తుంది. ఫుడ్ ప్రాసెసింగ్ పరిశ్రమలు కూడా వ్యవసాయంపై ఆధారపడి ఉన్నాయి. అందువల్ల, ఈ పరిశ్రమల అభివృద్ధి పూర్తిగా వ్యవసాయంపై ఆధారపడి ఉంటుంది.

పారిశ్రామిక ఉత్పత్తుల మార్కెట్:

- భారతీయ జనాభాలో మూడింట రెండు వంతుల మంది గ్రామాల్లో నివసిస్తున్నందున పారిశ్రామిక అభివృద్ధికి గ్రామీణ కొనుగోలు శక్తి పెరుగుదల చాలా అవసరం. హరిత విప్లవం తరువాత పెద్ద రైతుల కొనుగోలు శక్తి పెరిగింది, ఎందుకంటే వారి ఆదాయం పెరిగింది మరియు తక్కువ పన్ను భారం.

అంతర్గత మరియు బాహ్య వాణిజ్యం మరియు వాణిజ్యంపై ప్రభావం:

- దేశ అంతర్గత, బాహ్య వాణిజ్యంలో భారతీయ వ్యవసాయం కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. ఆహార ధాన్యాలు మరియు ఇతర వ్యవసాయ ఉత్పత్తులలో అంతర్గత వాణిజ్యం సేవా రంగం విస్తరణకు సహాయపడుతుంది.

ప్రభుత్వ బడ్జెట్ లో వాటా:

- మొదటి పంచవర్ష ప్రణాళిక నుండి వ్యవసాయాన్ని కేంద్ర, రాష్ట్ర బడ్జెట్ లకు ప్రధాన ఆదాయ సేకరణ రంగంగా పరిగణిస్తారు. అయితే వ్యవసాయం, దాని అనుబంధ కార్యకలాపాలైన పశువుల పెంపకం, పశుపోషణ, కోళ్ల పెంపకం, చేపల పెంపకం వంటి వాటి ద్వారా ప్రభుత్వాలకు భారీ ఆదాయం సమకూరుతోంది. రాష్ట్ర రవాణా వ్యవస్థతో పాటు భారతీయ రైల్వే కూడా వ్యవసాయ ఉత్పత్తులకు సరుకు రవాణా ఛార్జీలు, సెమీ ఫినిష్డ్ మరియు ఫినిష్డ్ రెండింటికీ చక్కని ఆదాయాన్ని ఆర్జిస్తుంది.

శ్రామిక శక్తి అవసరం:

- నిర్మాణ పనులకు, ఇతర రంగాల్లో నైపుణ్యం, నైపుణ్యం లేని కార్మికులు పెద్ద సంఖ్యలో అవసరం. ఈ శ్రమను భారతీయ వ్యవసాయం సరఫరా చేస్తుంది.

అధిక పోటీ ప్రయోజనాలు:

- తక్కువ శ్రమ వ్యయాలు మరియు పెట్టుబడి సరఫరాలో స్వయం సమృద్ధి కారణంగా భారతీయ వ్యవసాయం ఎగుమతి రంగంలోని అనేక వ్యవసాయ వస్తువులలో వ్యయ ప్రయోజనాన్ని కలిగి ఉంది.

ఎకానమీ స్టడీ మెటీరియల్ : భారతదేశంలో పేదరికం

భారత ఆర్థిక వ్యవస్థకు వ్యవసాయం యొక్క ఇటీవలి సహకారం

- 2019-20లో భారతదేశంలో మొత్తం ఉద్యాన ఉత్పత్తుల ఉత్పత్తి 310 మిలియన్ టన్నులు.
- 2019-20లో భారతదేశం సుమారు 24 మిలియన్ టన్నుల ఉల్లిని ఉత్పత్తి చేసింది మరియు దాని నుండి 2 మిలియన్ టన్నులను ఎగుమతి చేసింది.
- 2019-20లో బంగాళాదుంప ఉత్పత్తి 51 మిలియన్ టన్నులు, టమోటా ఉత్పత్తి 19 మిలియన్ టన్నులు.
- మొత్తం తాజా కూరగాయల ఉత్పత్తి 97 మిలియన్ టన్నులు కాగా, అందులో 16 లక్షల టన్నులు ఎగుమతి అయ్యాయి.
- 2019-20లో ద్రాక్ష ఉత్పత్తి సుమారు 1.9 లక్షల మిలియన్ టన్నులు, మామిడి 49 వేల మిలియన్ టన్నులు (ప్రాసెస్ చేసిన మామిడి గుజ్జుతో కలిపి మరో 85 వేల టన్నులు).
- 2019 నాటికి, భారతదేశంలో పశువులు, గేదెలు, మేకలు, గొర్రెలు, పందులు మరియు కోళ్లతో సహా పశుసంపద సుమారు 530 మిలియన్లకు పెరిగింది.
- భారతదేశం ప్రపంచంలోనే అతిపెద్ద పాల ఉత్పత్తిదారు మరియు బంగ్లాదేశ్, నేపాల్, భూటాన్, UAE మరియు ఆఫ్ఘనిస్తాన్ మొదలైన దేశాలకు పాలను ఎగుమతి చేస్తుంది.
- 2019-20లో 190 మిలియన్ టన్నుల పాలు ఉత్పత్తి అయ్యాయి. 2019-20లో భారత్లో పౌల్ట్రీ మాంసం 4 మిల్లీటర్లుగా ఉంది.

ఇండియన్ ఎకానమీ స్టడీ మెటీరియల్ PDF

భారతీయ వ్యవసాయం యొక్క లక్షణాలు

- జీవనాధారం: వ్యవసాయం ప్రధాన వృత్తి. ఇది మొత్తం జనాభాలో దాదాపు 61% మందికి ఉపాధి కల్పిస్తుంది. ఇది జాతీయాదాయంలో 25% భాగస్వామ్యం వహిస్తుంది.
- రుతుపవనాల మీద ఆధారపడటం: భారతదేశంలో వ్యవసాయం ప్రధానంగా రుతుపవనాల మీద ఆధారపడి ఉంటుంది. రుతుపవనాలు బాగుంటే దిగుబడి ఎక్కువగా ఉంటుందని, రుతుపవనాలు సగటు కంటే తక్కువగా ఉంటే పంటలు దెబ్బతింటాయన్నారు. కొన్నిసార్లు వరదలు మన పంటలను నాశనం చేస్తాయి. నీటి పారుదల సౌకర్యాలు అంతంతమాత్రంగా ఉండటంతో వ్యవసాయం రుతుపవనాల మీద ఆధారపడి ఉంటుంది.
- శ్రమతో కూడిన సాగు: జనాభా పెరగడం వల్ల భూమిపై ఒత్తిడి పెరిగింది. భూ కమతాలు ముక్కలుగా, ఉపవిభజనకు గురై లాభసాటిగా మారతాయి. అలాంటి పొలాల్లో యంత్రాలు, పరికరాలు వాడకూడదు.
- ఉపాధి కింద: తగినంత నీటి పారుదల సౌకర్యాలు లేకపోవడం, అనిశ్చిత వర్షపాతం కారణంగా, వ్యవసాయ ఉత్పత్తి తక్కువగా ఉండటం వల్ల, రైతులకు సంవత్సరంలో కొన్ని నెలలు పని దొరుకుతుంది. వారి పని సామర్థ్యాన్ని సక్రమంగా వినియోగించుకోలేకపోతున్నారు. వ్యవసాయంలో ఉపాధితో పాటు నిరుద్యోగం కూడా ఉంది.
- కమతాల పరిమాణం చిన్నది: పెద్ద ఎత్తున ఉపవిభజన మరియు కమతాల విభజన కారణంగా, భూమి హోల్డింగ్ పరిమాణం చాలా చిన్నది. భారత్ లో సగటు భూమి పరిమాణం 2.3 హెక్టార్లు కాగా, ఆస్ట్రేలియాలో 1993 హెక్టార్లు, అమెరికాలో 158 హెక్టార్లు.
- సంప్రదాయ ఉత్పత్తి పద్ధతులు: భారతదేశంలో పరికరాలతో పాటు వ్యవసాయం ఉత్పత్తి పద్ధతులు సంప్రదాయంగా ఉంటాయి. ప్రజల పేదరికం, నిరక్షరాస్యతే ఇందుకు కారణం. తక్కువ ఉత్పత్తికి సంప్రదాయ సాంకేతిక పరిజ్ఞానం ప్రధాన కారణం.
- తక్కువ వ్యవసాయ ఉత్పత్తి: భారతదేశంలో వ్యవసాయ ఉత్పత్తి తక్కువగా ఉంటుంది. భారతదేశంలో హెక్టారుకు 27 క్వింటాళ్ల గోధుమలు ఉత్పత్తి అవుతున్నాయి. ఫ్రాన్స్ హెక్టారుకు 71.2 క్వింటాళ్లు, బ్రిటన్ హెక్టారుకు 80 క్వింటాళ్లు ఉత్పత్తి చేస్తున్నాయి. వ్యవసాయ కార్మికుడి సగటు వార్షిక ఉత్పాదకత భారతదేశంలో 162 డాలర్లు, నార్వేలో 973 డాలర్లు, USAలో 2408 డాలర్లు.
- ఆహార పంటల ఆధిపత్యం: సాగు విస్తీర్ణంలో 75% గోధుమ, వరి, సజ్జ వంటి ఆహార పంటలు, 25% సాగు విస్తీర్ణం వాణిజ్య పంటలు. వెనుకబడిన వ్యవసాయానికి ఈ నమూనా కారణం.

స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం భారత ఆర్థిక వ్యవస్థ

భారతీయ వ్యవసాయ రంగంలో సవాళ్లు

Role of Agriculture in Indian Economy

- అస్థిరత: భారతదేశంలో వ్యవసాయం ఎక్కువగా రుతుపవనాల మీద ఆధారపడి ఉంటుంది. ఫలితంగా ఆహారధాన్యాల ఉత్పత్తి ఏటేటా హెచ్చుతగ్గులకు లోనవుతోంది. తృణధాన్యాలు సమృద్ధిగా ఉత్పత్తి అయ్యే సంవత్సరం తరువాత తీవ్రమైన కొరత ఏర్పడుతుంది.
- పంట విధానం: భారతదేశంలో పండించే పంటలను రెండు విస్తృత వర్గాలుగా విభజించారు: ఆహార పంటలు మరియు ఆహారేతర పంటలు. మొదటిది ఆహార ధాన్యాలు, చెరకు మరియు ఇతర పానీయాలను కలిగి ఉండగా, రెండవది వివిధ రకాల ఫైబర్లు మరియు నూనె గింజలను కలిగి ఉంటుంది.
- భూ యాజమాన్యం: భారతదేశంలో వ్యవసాయ భూమి యాజమాన్యం చాలా విస్తృతంగా పంపిణీ చేయబడినప్పటికీ, భూమి యొక్క కేంద్రీకరణ కొంతవరకు ఉంది. భారతదేశంలో భూ యాజమాన్యంలో తరచూ మార్పులు చోటుచేసుకోవడం కూడా భూ పంపిణీలో అసమానతలకు కారణం. భారతదేశంలో అధిక భాగం భూమి ధనిక రైతులు, భూస్వాములు మరియు వడ్డీ వ్యాపారులలో చాలా తక్కువ భాగం ఆధీనంలో ఉందని నమ్ముతారు, అయితే ఎక్కువ మంది రైతులు చాలా తక్కువ మొత్తంలో భూమిని కలిగి ఉన్నారు, లేదా అసలు భూమి లేదు.
- భూవిభజన మరియు హోల్డింగ్ విభజన: జనాభా పెరుగుదల మరియు ఉమ్మడి కుటుంబ వ్యవస్థ విచ్ఛిన్నం కారణంగా, వ్యవసాయ భూములను చిన్న మరియు చిన్న ప్లాట్లుగా విభజించడం నిరంతరం జరిగింది. ఒక్కోసారి చిన్న రైతులు తమ రుణం తీర్చుకోవడానికి తమ భూమిలో కొంత భాగాన్ని అమ్ముకోవాల్సి వస్తుంది. ఇది భూమి యొక్క మరింత ఉపవిభజనను సృష్టిస్తుంది.
- భూపరిమితి: భారతదేశంలో భూపరిమితి వ్యవస్థ కూడా పరిపూర్ణంగా లేదు. స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం చాలా మంది కౌలుదారులు కౌలు అభద్రతతో బాధపడ్డారు. వారిని ఎప్పుడైనా ఖాళీ చేయించవచ్చు. అయితే స్వాతంత్ర్యానంతరం కౌలుదారులకు భద్రత కల్పించేందుకు అనేక చర్యలు చేపట్టారు.
- వ్యవసాయ కూలీల పరిస్థితులు: భారతదేశంలో చాలా మంది వ్యవసాయ కూలీల పరిస్థితులు సంతృప్తికరంగా లేవు. మిగులు శ్రామికులు లేదా మారువేషంలో ఉన్న నిరుద్యోగ సమస్య కూడా ఉంది. ఇది వేతన రేట్లను జీవనోపాధి స్థాయిల కంటే దిగువకు నెట్టివేస్తుంది
- ఎరువులు మరియు బయోసైడ్లు: భారతీయ నేలలు వేలాది సంవత్సరాలుగా పంటలను పండించడానికి ఉపయోగిస్తున్నారు. ఇది నేలలు క్షీణించడానికి మరియు అలసిపోవడానికి దారితీసింది, ఫలితంగా వాటి ఉత్పాదకత తగ్గింది. దాదాపు అన్ని పంటల సగటు దిగుబడులు ప్రపంచంలోనే అత్యల్పంగా ఉన్నాయి. ఇది తీవ్రమైన సమస్య, దీనిని ఎక్కువ ఎరువులను ఉపయోగించడం ద్వారా పరిష్కరించవచ్చు.
- నీటి పారుదల: చైనా తర్వాత ప్రపంచంలోనే రెండో అతిపెద్ద నీటిపారుదల దేశంగా భారత్ ఉన్నప్పటికీ, పంట విస్తీర్ణంలో మూడింట ఒక వంతు మాత్రమే నీటి పారుదలలో ఉంది. వర్షపాతం అనిశ్చితంగా, విశ్వసనీయంగా లేని మరియు అస్తవ్యస్తంగా ఉన్న భారతదేశం వంటి ఉష్ణమండల రుతుపవనాల దేశంలో నీటిపారుదల అనేది అత్యంత ముఖ్యమైన వ్యవసాయ పెట్టుబడి, పంట విస్తీర్ణంలో సగానికి పైగా హామీ నీటిపారుదల పరిధిలోకి తీసుకురాకపోతే భారతదేశం వ్యవసాయంలో స్థిరమైన పురోగతిని సాధించదు.
- యాంత్రీకరణ లోపం: దేశంలోని కొన్ని ప్రాంతాలలో వ్యవసాయం పెద్ద ఎత్తున యాంత్రీకరణ జరిగినప్పటికీ, చాలా ప్రాంతాల్లో వ్యవసాయ కార్యకలాపాలు చాలా వరకు చెక్క నాగలి, కొడవలి వంటి సరళమైన మరియు సాంప్రదాయిక సాధనాలు మరియు పనిముట్లను ఉపయోగించి మానవ చేతితో జరుగుతాయి. దున్నడం, నాట్లు వేయడం, నీరు పోయడం, సన్నబడటం మరియు కత్తిరించడం, కలుపు తీయడం, కోతలు వేయడం మరియు పంటలను రవాణా చేయడంలో యంత్రాలను చాలా తక్కువగా ఉపయోగిస్తున్నారు.
- అగ్రికల్చర్ మార్కెటింగ్: గ్రామీణ భారతంలో వ్యవసాయ మార్కెటింగ్ ఇప్పటికీ అధ్వాన్నంగా కొనసాగుతోంది. సరైన మార్కెటింగ్ సౌకర్యాలు లేకపోవడంతో రైతులు తమ వ్యవసాయ ఉత్పత్తులను తక్కువ ధరకు విక్రయించడానికి స్థానిక వ్యాపారులు, దళారులపై ఆధారపడాల్సి వస్తోంది.
- తగినంత రవాణా లేకపోవడం: భారతీయ వ్యవసాయానికి ప్రధాన అవరోధాలలో ఒకటి చౌకైన మరియు సమర్థవంతమైన రవాణా సాధనాలు లేకపోవడం. ప్రస్తుతం కూడా ప్రధాన రహదారులు, మార్కెట్ కేంద్రాలతో అనుసంధానం లేని గ్రామాలు లక్షల్లో ఉన్నాయి.

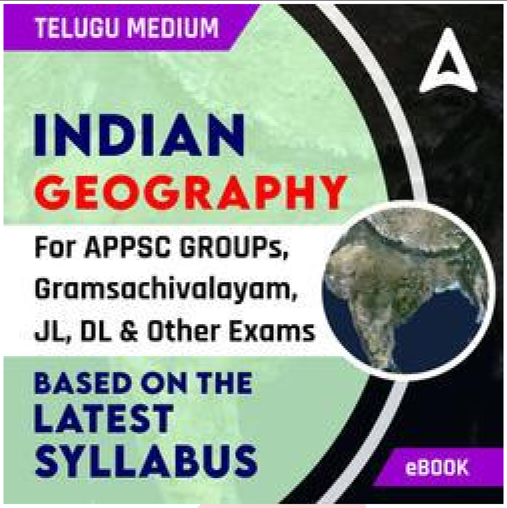

Economy Articles	
భారతదేశంలో పేదరికం	ఇండియన్ ఎకానమీ స్టడీ మెటీరియల్ PDF
భారతదేశంలో స్టాక్ ఎక్స్చేంజ్ నియంత్రణ	భారతదేశంలో పేదరికం కొలత
భారత ఆర్థిక వ్యవస్థ ద్రవ్యోల్బణం	స్వాతంత్రానికి పూర్వం భారత ఆర్థిక వ్యవస్థ
ముఖ్యమైన కమిటీలు-కమీషన్లు	పేదరికం రకాలు
పంచ వర్ష ప్రణాళికలు	ప్రణాళిక సంఘం
మధ్య యుగ భారత ఆర్థిక వ్యవస్థ	పారిశ్రామిక రంగం,విధానాలు
భారతదేశంలో హరిత విప్లవం	ఆంధ్రప్రదేశ్ ఆర్థిక వ్యవస్థ